

Анастасія БЛІК,
здобувач вищої освіти спеціальності 071 «Облік і оподаткування»,
ЗВО «Подільський державний університет»
Науковий керівник: **Наталія СЕМЕНИШЕНА,**
д-р. екон. наук, доцент кафедри обліку, оподаткування
та технологій електронного бізнесу
Заклад вищої освіти «Подільський державний університет»,
м. Кам'янець-Подільський

ФІНАНСОВІ АКТИВИ: СУТНІСТЬ ТА КЛАСИФІКАЦІЯ

Фінансові активи – частина активів підприємства, яка являє собою фінансові ресурси: грошові кошти, цінні папери, боргові зобов'язання та право вимоги боргу.

Поняття фінансових активів та їх класифікацію вивчають: С. Голов, Р. І. Грачова, А. Коропов, В. І. Куцик, Т. Момот, В. Г. Савицька, Г. Терещенко, В. Ходаківська та інші.

Провівши аналіз зазначених підходів, можна зробити висновок, що у наукових джерелах склався базовий підхід, який передбачає перерахування основних видів фінансових активів. Подібний підхід склався в стандартах, що регламентують облік фінансових активів: МСБО 32 «Фінансові інструменти: розкриття та подання», МСБО 39 «Фінансові інструменти: визнання та оцінка», МСФЗ 7 «Фінансові інструменти: розкриття інформації» та МСФЗ 9 «Фінансові інструменти».

Базовим є визначення фінансових активів, що надається у МСБО 32.

Відповідно до МСБО 32 фінансовий актив – це будь-який актив, що є: грошовими коштами; інструментом власного капіталу іншого суб'єкта господарювання; контрактним правом: 1) отримувати грошові кошти або інший фінансовий актив від іншого суб'єкта господарювання; 2) обмінювати фінансові інструменти з іншим суб'єктом господарювання за умов, які є потенційно сприятливими; контрактом, розрахунки за яким здійснюватимуться або можуть здійснюватися власними інструментами капіталу суб'єкта

господарювання та який є: 1) непохідним інструментом, за який суб'єкт господарювання зобов'язаний або може бути зобов'язаний отримати змінну кількість власних інструментів капіталу; 2) похідним інструментом, розрахунки за яким здійснюватимуться або можуть здійснюватися іншим чином, ніж обміном фіксованої суми грошових коштів або іншого фінансового активу на фіксовану кількість власних інструментів капіталу [2].

Таким чином, фінансовим активом можуть бути грошові кошти, інструментів власного капіталу суб'єкта господарювання за виключенням фінансових інструментів з правом дострокового погашення; інструментів, які створюють для суб'єкта господарювання зобов'язання надати іншій стороні пропорційну частку чистих активів суб'єкта господарювання тільки при ліквідації, або інструментів, що є контрактами на майбутнє отримання або надання інструментів власного капіталу суб'єкта господарювання, контрактне право.

Проведений аналіз підходів до визначення сутності фінансових інструментів дозволяє стверджувати в першу чергу те, що вони можуть бути класифіковані як грошові кошти і договори фінансової природи, придбання або продаж яких призводить до виникнення фінансового активу в одного учасника угоди і фінансового зобов'язання або інструменту власного капіталу в іншого.

Відомо, що в основі операцій з фінансовими інструментами лежать два ключові моменти. По-перше, закріплюються такі операції договором (контрактом), що має юридичну силу, по-друге, предметом договору є фінансові активи, фінансові зобов'язання або інструменти власного капіталу.

Грошові кошти за формою не є договорами, а, отже, не можуть бути віднесені до категорії фінансових інструментів, проте факт приналежності грошових коштів до фінансових інструментів незаперечний і загально визнаний.

Згідно з МСФЗ фінансові інструменти слід класифікувати за їх сутністю, а не юридичною формою. Зміст принципу превалювання сутності над формою знаходить своє повне розкриття в умовах глобальної корпоративізації виробничих відносин через розвиток фондового ринку, який забезпечує основні

фінансові надходження для подальшого вдосконалення та розвитку господарської діяльності. Класифікація фінансового інструмента збігається на кожну наступну дату звітності, доки фінансовий інструмент не буде виключений з балансу підприємства.

За характером відносин та для потреб бухгалтерського обліку фінансові інструменти поділяються на фінансові активи, фінансові зобов'язання, інструменти власного капіталу та похідні фінансові інструменти.

Згідно з ПСБО 13 «Фінансові інструменти» фінансові активи включають:

- грошові кошти, не обмежені для використання, та їх еквіваленти;
- дебіторську заборгованість, не призначену для перепродажу
- фінансові інвестиції, що утримуються до погашення;
- фінансові активи, призначені для перепродажу;
- інші фінансові активи [2].

Матеріальні і нематеріальні активи не визнаються фінансовими активами у зв'язку з відсутністю договірних відносин. Тобто компанія, що контролює ці активи, не має права на отримання грошових коштів чи інших фінансових активів, доки права на володіння ними не будуть передані будь-якій іншій стороні, в якій як наслідок виникне відповідне фінансове зобов'язання.

Акція є фінансовим активом на балансі інвестора і водночас – пайовим інструментом (фінансовим зобов'язанням) на балансі емітента.

Облігація – це фінансовий актив на балансі утримувача і фінансове зобов'язання – на балансі емітента. Вексель – фінансовий актив на балансі його утримувача і фінансове зобов'язання – на балансі особи, яка його підписала. У всіх цих випадках наявні договірні відносини, на яких ґрунтується фінансове право однієї сторони і фінансове зобов'язання або капітал – іншої сторони.

Поширеними прикладами фінансових активів, що дозволяють контрактним правом отримувати грошові кошти в майбутньому, є дебіторська заборгованість із покупцями та замовниками, векселі одержані, позики видані, фінансові інвестиції.

Дебіторська заборгованість є фінансовим активом, адже на балансі

дебітора у результаті операції виникло відповідне фінансове зобов'язання. У цьому випадку дебіторська заборгованість на балансі кредитора і кредиторська заборгованість (зобов'язання) на балансі дебітора – це фінансовий актив.

Необхідно пам'ятати, що дебіторська заборгованість за виданими авансами, майбутньою економічною вигодою від яких є отримання товарів або послуг, а не право на отримання грошових коштів чи іншого фінансового активу, не є фінансовим активом. Дебіторська заборгованість, що утворена в процесі бартерного обміну, внаслідок перерахування авансів і попередньої оплати – фінансовими активами не вважається [2].

В МСБО 39 «Фінансові інструменти: визнання та оцінка» надається класифікація фінансових активів залежно від мети кінцевого призначення, зокрема вони класифікуються на чотири категорії з відображенням у балансі:

- фінансовий актив, призначений для перепродажу (торгові);
- фінансові інвестиції, утримувані до їх погашення;
- дебіторська заборгованість, не призначена для перепродажу;
- фінансові активи, наявні для продажу.

В листопаді 2009 р. був випущений новий стандарт фінансової звітності МСФЗ 9 «Фінансові інструменти» з метою спрощення визнання, класифікації та оцінки фінансових інструментів у фінансовій звітності. МСФЗ 9 покликаний замінити більш складний і критикований професійним співтовариством МСБО 39 «Фінансові інструменти: визнання та оцінка» [1].

В МСФЗ 9 пропонується замінити множинні моделі класифікації та оцінки МСБО 39 на єдину модель, що має тільки дві категорії класифікації: амортизована вартість та справедлива вартість. Класифікація за МСФЗ 9 визначається бізнес-моделлю компанії з управління фінансовими активами і характеристиками фінансових активів, передбаченими в договорі.

Бізнес-модель передбачає, що мета утримування фінансових активів є отримання контрактних грошових потоків. Бізнес-модель не залежить від намірів управлінського персоналу щодо індивідуально взятого фінансового активу, тобто під час визначення бізнес-моделі для класифікації застосовується

загальний підхід (за групою фінансових активів).

Стосовно вибору «варіанта справедливої вартості», то згідно з МСФЗ 9 його можна обрати для обліку фінансових активів за добровільним рішенням суб'єкта господарювання тільки в тому випадку, якщо такий вибір усуває або значно зменшує непослідовність оцінки, яка інакше виникла б внаслідок застосування різних оцінок.

В окремих випадках, навіть якщо актив відповідає умовам включення в першу категорію, при первісному визнанні він може бути віднесений до другої категорії за рішенням підприємства, але для цього необхідне виконання певних умов, зазначених у новому стандарті.

Підприємство може скористатися такою можливістю (опцією) тільки в тому випадку, якщо в результаті включення активу в категорію «фінансові інструменти, обліковуються за справедливою вартістю» буде усунуто або значно зменшено невідповідність у підходах до оцінки або до визнання, яке інакше мало б місце при оцінці активів, або при визнанні відповідних їм прибутків або збитків з використанням різних принципів.

Можливість вибору класифікаційної групи доступно лише при первісному визнанні активу, і обрана класифікація в подальшому зміні не підлягає. Також стандарт передбачає можливість за певних обставин, незважаючи на те, що фінансовий актив відноситься до категорії фінансових активів, які оцінюються за справедливою вартістю, бути віднесеним до категорії «фінансові активи, оцінені за амортизованою собівартістю». Зміна справедливої вартості при цьому включається в прибуток / збиток звітного періоду. Наведена зміна класифікацій припустима лише тоді, коли вона або усуває, або зменшує неузгодженість у підході до обліку.

Такий підхід до класифікації, на нашу думку, значно спростить облікове відображення операцій з фінансовими активами й зменшить кількість дублювань серед видів фінансових активів в бухгалтерського обліку.

У ході дослідження були узагальнені наявні у науковій літературі класифікації фінансових інструментів і фінансових активів, засновані на різних

класифікаційних ознаках, і запропонована загальна класифікація фінансових активів до запитів бухгалтерського обліку.

Основними критеріями класифікації фінансових активів є виникнення контрактного зобов'язання сплатити грошові кошти чи інший фінансовий актив або обміняти фінансові активи на потенційно вигідних умовах. Більшість облікових елементів, які кваліфікуються як фінансові активи і підпадають під дію МСФЗ не використовується у вітчизняному обліку у зв'язку з: недосконалістю правового забезпечення у сфері застосування фінансових активів; відсутністю реального досвіду застосування професійного судження, заснованого на бухгалтерській практиці (подібна практика виступає ключовим критерієм при класифікації фінансових активів у МСФЗ); ведення управлінського обліку, який дозволяє класифікувати фінансові активи за різними критеріями (у т.ч. і з застосуванням професійного судження), здійснюється неналежним чином (обов'язковість його ведення не регламентується на законодавчому рівні); практично не здійснюється розробка бізнес-моделей управління фінансовими активами підприємства з урахуванням специфіки його діяльності; спрощений підхід вітчизняної системи бухгалтерського обліку до проблеми отримання інформації про фінансові операції організації.

Список використаних джерел

1. МСФЗ 9 «Фінансові інструменти». URL: <https://mof.gov.ua> › files › МСФЗ 39_ukr_2020
2. МСБО 39 "Фінансові інструменти: визнання та оцінка". URL: <https://mof.gov.ua> › files › МСБО 39_ukr_2020
3. МСБО 32 «Фінансові інструменти: розкриття та подання». URL: <https://mof.gov.ua> › files › МСБО 32_ukr_2020
4. ПСБО 13 «Фінансові інструменти».